

Din ve Bilim
Muş Alparslan Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

Din ve Bilim – Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi
Region and Science - Journal of Muş Alparslan University Faculty of Islamic Sciences
e-ISSN: 2667-7717 Aralık/December 2024, 7(2): 229-249

Üniversite Öğrencilerinin Ahlak Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi (Muş Alparslan Üniversitesi Örneği)
Investigation of Moral Literacy Levels of University Students (The Case of Mus Alparslan University)

Fatma BİLDİRİCİ

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni,
Millî Eğitim Bakanlığı, Muş/Türkiye
fatma_bildircii@hotmail.com
ORCID: 0009-0003-3179-6718

Teceli KARASU

Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, İslami
İlimler Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim
Dalı, Muş/Türkiye
t.karasu@alparslan.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4218-2802

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 30 Eylül / September 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 22 Kasım / November 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık/December 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December

DOI: <https://doi.org/10.47145/dinbil.1556823>

Atıf / Citation: Bildirici, Fatma & Karasu, Teceli. “Üniversite Öğrencilerinin Ahlak Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi (Muş Alparslan Üniversitesi Örneği)”. *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 7/2 (Aralık 2024): 229-249.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism was detected.

web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dinbil> | **mailto:** dinbil@alparslan.edu.tr

Published by Muş Alparslan Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi / Muş Alparslan University,
Faculty of Islamic Sciences, Muş, 49250 Turkey.

Öz

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler (cinsiyet, sınıf düzeyi ve fakülte türü) açısından incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma, 2023-2024 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Muş Alparslan Üniversitesinde Eğitim, İslami İlimler, Spor Bilimleri ve Fen-Edebiyat Fakültesinde öğrenimine devam eden öğrencilerden kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile belirlenen 423 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırma öncesinde, Muş Alparslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 10.05.2024 tarihli ve 141173 sayılı etik kurul onayı alınmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli ile yürütülen araştırmada veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu" ve Tekin (2022) tarafından geliştirilen "Ahlak Okuryazarlığı Ölçeği" kullanılmıştır. Bu ölçek bireylerin ahlak okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik "Ahlaki Muhakeme" (4 madde), "Ahlaki Farkındalık" (5 madde), "Ahlaki İmgelem" (5 madde), "Ahlaki Duyarlılık" (3 madde) ve "Ahlaki Kararlılık" (3 madde) olmak üzere beş alt boyuttan ve 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte tersten kodlanan herhangi bir madde bulunmamaktadır. Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 22 istatistik paket programı ile analiz edilmiştir. Ölçeğin güvenilirlik analizinde Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı kullanılmıştır. Ölçeğin, elde edilen veriler üzerinden Cronbach Alpha katsayı değeri; "Ahlaki Muhakeme" alt boyutu için .87, "Ahlaki Farkındalık" alt boyutu için .86, "Ahlaki İmgelem" alt boyutu için .88, "Ahlaki Duyarlılık" alt boyutu için .86, "Ahlaki Kararlılık" alt boyutu için .62 ve ölçeğin tamamı için .94 olarak saptanmıştır. Öte yandan istatistikler yapılmadan önce elde edilen veri setine hangi testlerin uygulanacağını belirlemek amacıyla verilerin normal dağılım gösterip göstermedikleri incelenmiştir. Dağılımın normalliği, skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerlerine bakılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Ölçümlerin normal dağılımı sağlandığından araştırmada parametrik testler kullanılmıştır. Verilerin analizinde ikili gruplarda "bağımsız gruplar t-testi (Independent Samples T-Testi)", ikiden fazla grup içeren değişkenler için ise "tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA)" kullanılmıştır. ANOVA testi sonucunda anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla da varyansların eşit örneklemin eşit olmadığı durumlarda Bonferroni testi, varyansların ve örneklemin eşit olmadığı durumlarda ise Tamhane's T2 testi yapılmıştır. Testlerin tamamında anlamlılık değeri 0,05 olarak kabul edilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık becerilerinin yüksek düzeye yakın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma neticesinde, üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin ölçeğin toplamında cinsiyet değişkeninde kadın öğrencilerin lehine, sınıf düzeyi değişkeninde 1. sınıf öğrencileri ile 4. sınıf öğrencileri arasında 1. sınıf öğrencileri lehine, fakülte türü değişkenine göre ise İslami İlimler Fakültesi ile Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında İslami İlimler Fakültesi öğrencileri lehine, Eğitim Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında Eğitim Fakültesi öğrencileri lehine, Fen-Edebiyat Fakültesi ile Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri lehine, İslami İlimler Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında İslami İlimler Fakültesi öğrencileri lehine, Fen-Edebiyat Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri lehine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarından hareketle üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlığı becerisi kazanmalarına katkı sağlama amacıyla müstakil bir dersin ve seçmeli derslerin müfredata eklenmesi, öğrencilere ahlak okuryazarlığı becerisinin kazandırılmasını amaçlayan çeşitli sosyal etkinlik faaliyetlerinin yapılması vb. öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Ahlak, Ahlak Okuryazarlığı, Gençlik Dönemi, Üniversite Öğrencileri

Abstract

This study examined the moral literacy levels of university students in terms of various variables (gender, grade level, and faculty type). The research was conducted on 423 students who were determined by convenience sampling method among the students studying at the Faculty of Education, Islamic Sciences, Sports Sciences and Arts and Sciences at Mus Alparslan University in the spring semester of the 2023-2024 academic year. Before the research, the ethics committee approval dated 10.05.2024 and numbered 141173 was obtained from Muş Alparslan University Scientific Research and Publication Ethics Committee.

“Personal Information Form” and the ‘Moral Literacy Scale’ developed by Tekin (2022) were used as data collection tools in the study, which was conducted with the relational survey model, one of the quantitative research methods. This scale consists of five sub-dimensions and 20 items, including “Moral Reasoning” (4 items), “Moral Awareness” (5 items), “Moral Imagery” (5 items), “Moral Sensitivity” (3 items), and “Moral Determination” (3 items) to determine the moral literacy levels of individuals. There are no reverse coded items in the scale. The data obtained from the study was analyzed with the SPSS 22 statistical package program. Cronbach Alpha internal consistency coefficient was used in the reliability analysis of the scale. The Cronbach Alpha coefficient value of the scale was found as .87 for the "Moral Reasoning" sub-dimension, .86 for the "Moral Awareness" sub-dimension, .88 for the "Moral Imagery" sub-dimension, .86 for the "Moral Sensitivity" sub-dimension, .62 for the "Moral Determination" sub-dimension and .94 for the whole scale. On the other hand, to determine which tests to apply to the data set obtained before the statistics were performed, it was examined whether the data showed a normal distribution or not. The normality of the distribution was determined by looking at the skewness and kurtosis values. Since the measurements were normally distributed, parametric tests were used in the study. In the analysis of the data, “Independent Samples T-Test” was used for paired groups, and “One-Way Analysis of Variance (One-Way ANOVA)” was used for variables with more than two groups. To determine between which groups there was a significant difference as a result of the ANOVA test, the Bonferroni test was used when the variances were equal and the sampling was not equal, Tamhane’s T2 test was used when the variances and sampling were not equal. In all tests, the significance value was accepted as 0,05. In line with the data obtained from the research, it was concluded that the moral literacy skills of university students were close to high level. As a result of the study, a significant difference was found in the total scale of the moral literacy levels of university students in terms of gender variable in favor of female students, in terms of grade level variable between 1st year students and 4th year students in favor of 1st year students, in terms of faculty type variable, between the students of the Faculty of Islamic Sciences and the Faculty of Education in favor of the Faculty of Islamic Sciences students, between the students of the Faculty of Education and the Faculty of Sports Sciences in favor of the Faculty of Education students, between the students of the Faculty of Arts and Sciences and the Faculty of Education in favor of the Faculty of Arts and Sciences students, between the students of the Faculty of Islamic Sciences and the Faculty of Sports Sciences in favor of the Faculty of Islamic Sciences students, and between the students of the Faculty of Arts and Sciences and the Faculty of Sports Sciences in favor of the Faculty of Arts and Sciences students. Based on the results of the research, suggestions such as adding an independent course and elective courses to the curriculum to contribute to the acquisition of moral literacy skills by university students, conducting various social activities aimed at providing students with moral literacy skills, etc. have been developed.

Keywords: Religious Education, Morality, Moral Literacy, Youth Period, University Students

Giriş

İnsan hayatında, belli fizyolojik ve psikolojik özelliklerin yer aldığı dönemler bulunmaktadır. Uzmanlar bu özelliklere göre insan hayatını çeşitli dönemlere ayırmaktadır. Fakat bu dönemleri kesin yaş çizgileriyle ayırmak mümkün değildir. Çünkü kalıtım, sağlık durumu, beslenme alışkanlığı, fiziki çevre, ekonomik koşullar ve sosyo-kültürel şartlar kişinin gelişimini etkileyen önemli faktörler olduklarından bu konuda kişiden kişiye bazı farklılıklar görülmektedir.¹ Yaşam döngüsü çerçevesinde oluşan bu dönemler ve izafi yaş sınırları; çocukluk (0-2 yaş bebeklik, 2-6 yaş ilk çocukluk, 6-11 yaş çocukluk), gençlik (11-15 yaş kızlarda ergenlik, 12-17 yaş erkeklerde ergenlik, 17-21 yaş gençlik, 21-25 yaş uzanmış gençlik/ilk yetişkinlik), yetişkinlik (25-40 yaş), orta yaşlılık (40-60 yaş) ve yaşlılık (60 ve

¹ Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2019), 8.

daha yukarı) dönemi şeklinde sınıflandırılmaktadır.² Bu sınıflandırma içerisinde önemli bir yere sahip olan gençlik dönemi, çocuklukla yetişkinlik arasında yer alan, ergenlik belirtileriyle başlayan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve hayata hazırlık dönemidir. Birleşmiş Milletler Örgütü'ne göre "genç, 15-25 yaşları arasında, öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir konutu bulunmayan kişi" olarak tanımlanmaktadır.³ Gençlik dönemi, öğrenme ve sosyalleşme olayının birey üzerinde en yoğun şekilde varlığını hissettirdiği; kendini hayata hazırlama ve benliğin oluşması sürecini kapsamaktadır.⁴

Gençlik dönemi; ergenlik ile başlayıp yetişkinliğe kadar devam eden fiziksel gelişimin, bilişsel gelişimin, kişilik gelişiminin ve ahlaki gelişimin çocukluğa nazaran hem nicelik hem de nitelik itibarıyla yoğun olduğu bir dönemdir.⁵ Genellikle gençlik dönemi için buluş olayı başlangıç olarak kabul edilmektedir. Buluşa girme, çocukluktan ergenliğe geçişin bir işareti olarak görülmektedir.⁶ Buluşa girme ile iskelet, kas yapısı ve yağ dokusundaki gelişmeler belirginleşmeye başlar ve gencin vücudunda boyunu ve bedensel yapısını değiştiren hızlı değişiklikler meydana gelir. Vücudun bazı kısımları diğer kısımlara nazaran daha fazla büyür. Erkek çocukların kollarındaki ve bacaklarındaki hızlı büyüme geçici bir süre sakarlık yaşamasına sebep olabilir. Kızlarda da vücudun çeşitli kısımlarında cinsel kimliği açığa çıkaracak gelişmeler meydana gelir. Yetişkinliğe doğru her iki cinsten, fiziksel ve fizyolojik (hormonal) olarak cinsel gelişimini tamamlar.⁷ Ergenliğin başlamasıyla gencin vücudunda fiziksel değişimler meydana geldiği gibi beyin fonksiyonlarında da pek çok değişim görülmektedir. Bu dönemde ergen, somut düşünmeden soyut düşünmeye geçmektedir. Ergen soyut kavramları anlayarak etkili bir şekilde kullanabilmekte ve bir problemi çözmek için olası çözümleri sistematik olarak aynı anda değerlendirebilmektedir. Tümevarım ve tümdengelim yoluyla akıl yürütebilmektedir. Yine bu dönemde gençlerin değerleri, fikirleri, inançları gelişmeye başlamakta; gençler toplumun felsefesiyle, yapısıyla, politikalarıyla ilgilenmekte ve bir değer sistemi oluşturmaya yönelmektedir.⁸ Gençlik dönemi, kimlik arayışının ve benlik oluşumunun meydana geldiği bir dönemdir. Bu dönemde "Ben kimim, neyim, niçin varım, yaşamın amacı nedir?" şeklindeki sorular ön plana çıkmaktadır. Kişi kendine bu soruları yönelterek sürekli bir sorgulama, düşünme ve anlamlandırma çabası içerisinde olur.⁹ Genç, bedenini, duygularını inceler, nasıl bir kişi olmak istediği konusunda kafa yormaya başlar. Bunlar kimlik arayışının belirtileridir. Gençlik döneminde benlik kavramı sürekli dalgalanmalar gösterir. Çünkü genç kendine yakışacak bir kimlik aramaktadır. Bu sebeple sürekli kendisini değerlendirmekte, tartmakta ve eleştirmektedir. Kimlik arayışı sırasında pek çok engel aşıldıktan sonra benlik oluşumu gerçekleşebilmektedir.¹⁰ Genç bu dönemde başarılı bir şekilde kimlik kazanma sorununu çözerse kendinden emin ve kendine güvenen bir birey olabilir. Aksi takdirde, rol karmaşası yaşayarak ne yapmak istediğine karar veremeyen, sürekli bocalayan ve kendine güvenini yitiren bir

² Mehmet Bayyığıt, *Üniversite Gençliğinin Dini İnanç Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Doktora Tezi, 1989), 34.

³ Atalay Yörükoğlu, *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları* (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986), 3.

⁴ Bayyığıt, *Üniversite Gençliğinin Dini İnanç Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma*, 30.

⁵ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 266.

⁶ Adnan Kulaksızoğlu, "Gençlik Çağı ve Ülkemizde Gençlik Sorunları", *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 2 (1990), 137.

⁷ Turgay Gündüz, "Gençlik Dönemi Din Eğitimi", *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021), 106-107; Ziya Selçuk, *Gelişim ve Öğrenme* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001), 35-36.

⁸ Nuray Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2020), 53; Z. Fulya Temel - Ayşe B. Aksoy, *Ergen ve Gelişimi* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001), 56.

⁹ Eyyup Serkan Öncel, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının Eleştirel Düşünme Becerileri Açısından İncelenmesi", *OPUS International Journal of Society Researches* 11/18 (Haziran 2019), 2799.

¹⁰ Gündüz, "Gençlik Dönemi Din Eğitimi", 112; Yörükoğlu, *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları*, 92-93.

kişilik edinir, sağlıklı ve istenmeyen psikolojik bir yalnızlığa itilebilir.¹¹

Gençlik döneminin bir diğer gelişim alanını da ahlaki gelişim oluşturmaktadır. Ahlaki gelişim, bireyin toplumsallaşma sürecinde neyin iyi, neyin kötü olduğu konusunda bir bilinç geliştirmesidir. Senemoğluna göre ahlaki gelişim, “toplumun tüm değerlerine kayıtsız şartsız edilgin bir uyma değil, etkin bir uyum sağlayabilmek için değerler sistemi oluşturma sürecidir”.¹² Ahlaki gelişim ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Psikoanalitik yaklaşıma göre ahlaki yargı, fallik dönemin sonuna doğru baba ile özdeşleşme sonucunda ortaya çıkmaktadır. Birey süper ego aracılığıyla öğrendiklerine göre davranışlarını yönlendirmektedir. Davranışçı yaklaşıma göre, ahlaki yargı şartlanma yoluyla kazanılmaktadır. Sosyal öğrenme yaklaşımına göre ise ahlaki prensipler model alma yoluyla kazanılmaktadır. Ahlaki gelişim konusunda en kapsamlı görüş belirtenler ahlaki gelişimin bilişsel gelişimle paralel seyrettiğini ifade eden Piaget ve Kohlberg’dir.¹³ Piaget’in ahlaki gelişim kuramı iki dönemden oluşmaktadır. Birincisi dışsal kurallara bağlılık dönemidir. Bu dönem 6-12 yaşlarını kapsamaktadır. Çocuk kuralların değiştirilemeyeceğine inanır ve kurallara uymayanların cezalandırılması gerektiğini düşünür. Davranışın arkasındaki nedenler dikkate alınmaz. İkincisi ise, ahlaki özerklik dönemidir. Bu dönem 12 yaş sonrasını yani gençlik dönemini kapsamaktadır. Birey bu dönemde kuralların insanlar tarafından oluşturulduğu ve gerektiği zaman değiştirilebileceği bilincine varmaktadır. Yine uygulanan ceza, kuralların ihlal edilmesinden ötürü uygulanan bir durum olmadığı, kuralların ihlal edilme sebeplerinin de önemli olduğu fark edilmektedir. Yani yargıda bulunulurken kuralları ihlal edenlerin, niyetleri ve içinde buldukları durumlarda göz önünde bulundurulur.¹⁴ Kohlberg’in ahlaki gelişim kuramı da üç ana düzey ve her düzeyde iki dönem olmak üzere altı dönemden oluşmaktadır. Birinci düzey gelenek öncesi düzeydir. Bu düzey, ceza-itaat ve çıkara dayalı alışveriş dönemlerinden oluşmaktadır. Ceza ve itaat, yaklaşık 4-5 yaşlarını kapsamaktadır. Bu döneme göre birey cezadan kaçınmak için kurallara uymaktadır. Çıkara dayalı alışveriş, yaklaşık 6-10 yaşlarını kapsamaktadır. Bu döneme göre birey ödülü almak için kurallara uymaktadır. İkinci düzey geleneksel düzeydir. Bu düzey, kişiler arası uyum ve kanun ve düzen dönemlerinden oluşmaktadır. Kişiler arası uyum, yaklaşık 10-15 yaşlarını kapsamaktadır. Bu döneme göre birey başkalarının onayını almak için kurallara uymaktadır. Kanun ve düzen, yaklaşık 15-18 yaşlarını kapsamaktadır. Bu döneme göre birey kurallara, dışlanma kaygısından ve kanuna suçluluktan uymaktadır. Üçüncü düzey ise gelenek ötesi düzeydir. Bu düzey, sosyal anlaşma ve evrensel ahlaki ilkeler dönemlerinden oluşmaktadır. Sosyal anlaşma, yaklaşık 18-20 yaşlarını kapsamaktadır. Bu döneme göre birey kanuna sosyal bir anlaşma olduğu ve kanunların çoğunluğun yararına uyduğu için uymaktadır. Evrensel ahlaki ilkeler, yaklaşık 20 yaş ve üzerini kapsamaktadır. Bu döneme göre bireyin davranışlarına eşitlik, özgürlük, demokrasi gibi evrensel ilkeler yön vermektedir. Kohlberg’in geleneksel ve gelenek ötesi düzeyleri gençlik dönemine denk gelmektedir.¹⁵

Gençlik döneminin gelişim özellikleri ile doğrudan ilişkili olarak ve modern çağın insan anlayışı¹⁶, kültür yapısı, toplum görüşü sebebiyle gençler bu dönemde pek çok psikolojik, ekonomik,

¹¹ Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*, 84-85; Temel - Aksoy, *Ergen ve Gelişimi*, 25-27.

¹² Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*, 66.

¹³ Selçuk, *Gelişim ve Öğrenme*, 110.

¹⁴ Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*, 66-67.

¹⁵ Selçuk, *Gelişim ve Öğrenme*, 112-115.

¹⁶ Yusuf Aydın, “Ortaöğretim Öğrencilerinin Yaşadıkları Problemlerle Başa Çıkma Yollarında Manevi ve Dini Destek Referanslarının Tespiti Üzerine Nitel Bir Çalışma: Muş Örneği”, *Turkish Studies - Religion* 18/3 (2023), 163.

sosyal ve özellikle de ahlaki sorunlarla baş etmek zorunda kalmaktadırlar.¹⁷ Ahlaki sorunların bir kısmı özellikle ergenlik döneminde meydana gelen bedensel, duygusal, cinsel, kişisel ve sosyal gelişmelerin gençte yarattığı farklılaşmaya bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁸ Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) verilerine göre 2023 yıl sonu itibarıyla genç nüfus (15-24 yaş grubu), toplam nüfusun %15,1'ini oluşturmaktadır. Bu rakamlar, ülkemizde bu sorunlarla karşılaşabilecek önemli bir genç nüfus kitlesinin bulunduğunu göstermektedir. 2022-2023 eğitim öğretim yılında genç nüfusun yükseköğretimde net okullaşma oranı %46'dır.¹⁹ Dolayısıyla gençlik döneminin önemli bir kısmını da üniversite yılları oluşturmaktadır.²⁰ Özellikle üniversite yıllarında gençler arasında alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, intihar, cinsellik, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, şiddet, yaralama, cinayet, kapkaçılık gibi pek çok ahlaki sorun artış eğilimi göstermektedir.²¹

Gençliği tehdit eden en temel sorunlardan birisi alkol ve uyuşturucu madde kullanımudur.²² Günümüzde alkol ve uyuşturucu madde kullanımı neredeyse gençlik kültürünün bir parçası olmuştur.²³ Gençler arasında alkol ve uyuşturucu madde kullanımı her geçen gün artmakta; ilk kez kullanmaya başlama yaşı ise giderek düşmektedir. Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM) tarafından yapılan bir araştırmada katılımcılardan erkeklerin %34,3'ünün, kadınlarında %10,7'sinin hayatında en az bir kez alkol kullandığı tespit edilmiştir. Alkolü ilk kez deneme yaşı ortalaması da 19,94 olarak saptanmıştır. Ayrıca katılımcılardan erkeklerin %6,1'inin, kadınların %0,3'ünün hayatında en az bir kez uyuşturucu madde kullandığı tespit edilmiştir. Uyuşturucu maddeyi ilk kez deneme yaş ortalaması da 19'dur. En yoğun uyuşturucu madde kullanımı 15-34 yaş aralığındadır.²⁴ Üniversite öğrencileri üzerine yapılan bir çalışmada katılımcılardan kadınların %12,9'unun, erkeklerin %38,4'ünün alkol kullandığı saptanmıştır. Katılımcıların ilk kez alkol kullanmaya başladıkları yaş ortalaması kadınlarda 16,23, erkeklerde 15,92'dir. Aynı çalışmada kadınların %0,7'sinin, erkeklerinde %5,1'inin uyuşturucu madde kullandığı saptanmıştır. Katılımcıların ilk kez uyuşturucu maddeye başladıkları yaş ortalaması da kadınlarda 18, erkeklerde 16,61'dir.²⁵ Günümüz gençliğini tehdit eden bir diğer ciddi sorun intihardır. Bu durumun temel sebebi, gençlerin kendilerini varoluşsal bir boşlukta hissetmeleri ve hayatı anlamsız bulmalarıdır.²⁶ TÜİK verilerine göre 2023 yılında toplam 4.061 kişi intihar etmiştir. İntihar edenlerin %9,5'ini 15-19 yaşındaki gençler, %13,4'ünde 20-24 yaşındaki gençler oluşturmaktadır.²⁷ Öte yandan ergenlik döneminde cinselliğin

¹⁷ Turgay Gündüz, "İslam'ın 'Eğitim' Anlayışı Çerçevesinde Gençlik Dönemi Din ve Ahlak Eğitime Yeni Bir Bakış", *Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II*, ed. Hayati Hökeleki (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2003), 53.

¹⁸ Gündüz, "Gençlik Dönemi Din Eğitimi", 107.

¹⁹ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), "İstatistiklerle Gençlik, 2023" (Erişim 23 Haziran 2024).

²⁰ Teceli Karasu, "Üniversite Gençliğinin Din Eğitiminden Beklentileri", *Gençlik ve Din*, ed. Banu Gürer (İstanbul: Kriter Yayınevi, 2022), 119.

²¹ Hayati Hökeleki, *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din* (İstanbul: Dem Yayınları, 2016), 162-166; Mustafa Köylü, *Küresel Ahlak Eğitimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2013), 85-103; İbrahim Turan, "Gençlik Döneminde Görülen Ahlaki Sorunlar Karşısında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (Aralık 2013), 273.

²² Ayhan Bilmez - Hamdullah Karasu, "Dezavantajlı Çocuklara ve Gençlere Yönelik Hizmetlerin Değerlendirilmesi (Muş İli Örneği)", *ÜNİDAP Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı "Sosyal Kalkınma"*, ed. Abdülhatif Tüzer - Atik Aslan (Erzurum: MEGA Yayınları, 2016), 2/16.

²³ Hökeleki, *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, 88.

²⁴ Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, "Türkiye'de Genel Nüfusta Tütün Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması, 2018" (Erişim 05 Temmuz 2024).

²⁵ Gürkan Yılmaz vd., "Üniversite Öğrencilerinin Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanma Durumları", *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2/2 (2020), 75-76.

²⁶ Hökeleki, *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, 88.

²⁷ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), "Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre İntiharlar, 2002-2023" (Erişim 05 Temmuz 2024).

fonksiyonellik kazanması beraberinde pek çok sorunu da getirmektedir. Her ne kadar fiziksek olarak cinsel olgunluğa ulaşılsa da zihinsel ve duygusal olarak yetişkin olması için uzun yıllara ihtiyaç duyan gencin en önemli sorunlarının başında cinsel dürtüleri kontrol altında tutma zorluğu gelmektedir. Çağdaş iletişim araçları aracılığıyla gençler daha erken yaşta evlilik öncesi cinsel deneyimlere cesaretlendirilmektedir. Bu durumda başta sağlık olmak üzere, aile, eğitim ve sosyal ilişkiler alanlarındaki problemler bireyin ve toplumun ruh sağlığını tehdit etmektedir.²⁸ Evlilik öncesi cinsel ilişkiler her geçen gün artmakta ve gençler tarafından daha fazla kabul görmektedir. 18-27 yaş aralığındaki bekar 377 üniversite öğrencisi ile yapılan bir çalışmada kadınların %21.3'ünün, erkeklerin %73.7'sinin cinsel deneyim yaşadığı ayrıca kadınların %2.7'sinin ilk cinsel deneyimini 15-18 yaş aralığında, %18.3'ünün 18-25 yaş aralığında ve %0.8'nin 25 yaş ve üstünde yaşadığı; erkeklerin ilk cinsel deneyimini %7'sinin 14 yaş ve altında, %38.6'sının 15-18 yaş aralığında ve %28.1'inin ise 18-25 yaş aralığında yaşadığı tespit edilmiştir.²⁹ Yine 5'i evli toplam 97 erkek üniversite öğrencisi ile yapılan bir çalışmada katılımcıların %41.2'sinin cinsel deneyim yaşadığı bunlardan %6.1'inin ilk-ortaokulda, %63.3'ünün lisede ve %18.4'ünde üniversitede ilk cinsel deneyimini yaşadığı saptanmıştır. Aynı çalışmada bir kadının evlilik öncesi cinsel ilişki yaşamasına; katılımcılardan %25.8'i olabilir normal karşılıyorum, bir erkeğin evlilik öncesi cinsel ilişki yaşamasına ise; katılımcıların %39.2'si olabilir normal karşılıyorum şeklinde cevaplamıştır.³⁰ Görüldüğü üzere üniversite yıllarında gençler arasında ahlaki sorunlar giderek artmakta ve meşrulaşmaktadır.

Gençler arasında artış gösteren ahlaki sorunlar karşısında gencin doğru tercihlerde bulunabilmesi için öncelikle karşılaştığı bu durumların ahlaki problemler içerdiğini fark edebilmesi, bu durumların hangi erdemleri ve değerleri derinden sarstığını belirleyebilmesi, bu sorunlar karşısında net bir anlayış geliştirebilmesi, bu problemlerin olumsuz yansımalarını fark edebilmesi ve bu ahlaki sorunların olası sonuçlarını öngörebilmesi oldukça önemlidir.³¹ Buradan hareketle bireyin hayatında ahlak okuryazarlığı becerisinin önemli bir rol oynayacağını söylemek mümkündür. Ahlak okuryazarlığı, ahlaki seçimler yapmaya özgü bilgi ve beceriler,³² ahlaki temelli kararlar alma konusundaki kavramsal ve pratik kapasite,³³ ahlaki ilkelere göre nasıl davranılacağına ilişkin bilgi ve uygulama³⁴ olarak tanımlanmaktadır. Ahlak okuryazarlığı üzerine sistematik çalışmalar yürüten Nancy Tuana'ya göre ahlak okuryazarlığı; ahlaki duyarlılık, ahlaki muhakeme ve ahlaki imgelem olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır. Tuana'ya göre ahlaki duyarlılık, "bir durumun ahlaki sorunlar içerip içermediğini belirleme", "mevcut olan durumda ahlaki yoğunluğun farkına varma" ve "ahlaki bir durumun altında yatan erdemleri veya değerleri belirleme" alt becerilerinden; ahlaki muhakeme ise, "ahlaka ilişkin çeşitli çerçeveleri anlama", "ahlaki durumla ilgili olguların geçerliliğini belirleme ve bu olgulardan çıkarılan sonuçları değerlendirme" ve "bireyin veya grubun sahip olduğu değerleri belirleme ve değerlendirme" alt becerilerinden oluşmaktadır. Ahlaki imgelem, ahlaki bir durumun olası

²⁸ Hökelekli, *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, 85-86.

²⁹ Melisa Ebeoğlu - Eda Karacan, "Cinsellikle İlgili Konularda İletişim ile Evlilik Öncesi Cinselliğe Yönelik Tutum: Üniversite Sınıf Düzeyinin ve Cinsiyetin Rolü", *Ege Eğitim Dergisi* 20/1 (2019), 6-7.

³⁰ Abdullah Beyhan, *Genç Yetişkin Erkeklerin Cinsellik Algıları ve Sağlıklı Cinsellik Eğitiminin Bilgi ve Davranışlara Etkisi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022), 62-65.

³¹ Fatma Bildirici, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Ahlak Okuryazarlık Düzeyleri ve Ahlak Okuryazarlığa Yönelik Görüşleri* (Muş: Muş Alparslan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 4.

³² Nancy Tuana, "Conceptualizing Moral Literacy", *Journal of Educational Administration* 45/4 (2007), 365.

³³ Allan Walker vd., "Leadership and Moral Literacy in Intercultural Schools", ed. Paul Begley, *Journal of Educational Administration* 45/4 (2007), 380.

³⁴ Jeroen J. H. Dekker, "Moral Literacy: the Pleasure of Learning How to Become Decent Adults and Good Parents in the Dutch Republic in the Seventeenth Century", *Paedagogica Historica: International Journal of the History of Education* 44/1-2 (2008), 137.

sonuçlarını öngörebilme ve empati kurabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Tuana, ahlaki duyarlılık ve ahlaki muhakeme bileşenlerine yönelik çeşitli alt beceriler belirlemekle beraber ahlaki hayal gücü bileşenine yönelik alt beceri belirtmemiştir.³⁵ Ahlak okuryazarlığı kişinin; ahlaki problemler hakkında bilgi sahibi olma, ahlaki problemleri tespit etme, ahlaki ikilemler karşısında doğru karar verme, alınan kararların ahlaki sonuçlarını öngörebilme, temel erdemlere ve değerlere ilişkin net bir anlayış geliştirebilme, ahlaka ilişkin bilgilerini pratik hayata aksettirebilme, tercihlerini ahlaki açıdan gerekçelendirebilme ve empati kurabilme becerilerini kazanmasını amaçlamaktadır.³⁶ Bu bağlamda, üniversite yıllarında ahlak okuryazarlığı becerisinin kazandırılması oldukça önemli gözükmektedir.

Nihayetinde gençlik; bireyin içinde doğup yetiştiği, eğitildiği ahlaki değerlerin özümsemişi, korunduğu ve yaşanan asrın gereklerine göre zenginleştirip sonraki nesillere aktarıldığı bir dönemdir. Bu da gençlik döneminde bireyin hem toplumun ahlaki değerlerini benimseyecek ve zenginleştirecek hem de kendi yaşantısına geçirecek yeterliliğe sahip olmasını gerektirmektedir.³⁷ Dolayısıyla üniversite gençliğinin, yakın gelecekte toplumu idare edecek grubu temsil edeceğinden ahlak okuryazarlığı becerisine sahip olmaları oldukça önemlidir. Bu bağlamda, üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerini incelemek önem arz etmektedir. Literatüre bakıldığında ahlak okuryazarlığı ile ilgili çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar arasında; ahlak okuryazarlığının din okuryazarlığı alt boyutu olarak kabul edilerek; Din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin üniversite öğrencilerinin din okuryazarlık becerisine etkisi,³⁸ Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi müfredatının din okuryazarlığı açısından incelenmesi³⁹ ve örgün din öğretimi ve din okuryazarlığı becerisi⁴⁰ çalışmaları yer almaktadır. Ayrıca eğitimde ahlak okuryazarlığı,⁴¹ ahlak okuryazarlığı ölçeğinin geliştirilmesi⁴² ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin ahlak okuryazarlık düzeyleri ve ahlak okuryazarlığa yönelik görüşleri⁴³ çalışmaları da bulunmaktadır. Ancak üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerini⁴⁴ inceleyen yalnızca bir çalışmanın olduğu görülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığını saptamaktır. Araştırmanın amacı kapsamında belirlenen alt problemler şunlardır:

1. Üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeyleri nedir?
2. Üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeyleri cinsiyet değişkenine bağlı olarak

³⁵ Tuana, "Conceptualizing Moral Literacy", 369-374.

³⁶ Tuana, "Conceptualizing Moral Literacy", 364-378; Walker vd., "Leadership and Moral Literacy in Intercultural Schools", 388; Mirjana Bajovic - Anne Elliott, "The Intersection of Critical Literacy and Moral Literacy: Implications for Practice", *Critical Literacy: Theories and Practices* 5/1 (2011), 31.

³⁷ Muhammed Muhdi Gündüz, "Gelişim Özellikleri Doğrultusunda Gençliğin Din Eğitimi", *e-Şarkiyat İlimi Araştırmalar Dergisi* 12/4 (Aralık 2020), 1094.

³⁸ Sümeyra Bilecik, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Din Okuryazarlık Becerisine Etkisi (Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Doktora Tezi, 2015).

³⁹ Sümeyra Bilecik, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Müfredatının Din Okuryazarlığı Açısından İncelenmesi", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 16/1 (Haziran 2016), 35-58.

⁴⁰ Sümeyra Bilecik, *Örgün Din Öğretimi ve Din Okuryazarlığı Becerisi* (Konya: Yediveren Kitap, 2018).

⁴¹ Feride Ersoy, "Eğitimde Ahlak Okuryazarlığı", *Eğitimde Okuryazarlık Becerileri-III*, ed. Erol Koçoğlu (Ankara: Pegem Akademi, 2021), 213-233.

⁴² İshak Tekin, "Ahlak Okuryazarlığı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 22/1 (Haziran 2022), 43-66.

⁴³ Bildirici, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Ahlak Okuryazarlık Düzeyleri ve Ahlak Okuryazarlığa Yönelik Görüşleri*.

⁴⁴ Büşra Usluoğlu - Metin Elkatmış, "Examining the Relationship Between Moral Literacy and Art Literacy of University Students", *Journal of Interdisciplinary Educational Research* 7/16 (31 Aralık 2023), 458-477.

anlamli farklılık göstermekte midir?

3. Üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeyleri sınıf düzeyi değişkenine bağlı olarak anlamli farklılık göstermekte midir?
4. Üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeyleri fakülte türü değişkenine bağlı olarak anlamli farklılık göstermekte midir?

1. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeline, evren ve örnekleme, veri toplama araçlarına, verilerin toplanmasına ve verilerin analizine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerini belirlemeye yönelik bir çalışma olduğu için nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, örnekleme vasıtasıyla evren hakkında yargıya varmak, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek için kullanılan bir araştırma modelidir.⁴⁵ Bu model, değişkenler arasındaki ilişkileri temele almakta ve değişkenler arasındaki ilişkilerin düzeyini önemsemektedir.⁴⁶

1.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2023-2024 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Muş Alparslan Üniversitesi'nde Eğitim (N=1774), İslami İlimler (N=900), Spor Bilimleri (N=638) ve Fen-Edebiyat Fakültesinde (N=1673) öğrenimine devam eden 4985 öğrenci oluşturmaktadır.⁴⁷ Çalışmanın örneklemini ise, 423 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Kolay ulaşılabilir örnekleme yönteminde, araştırmacı çalışması için ihtiyaç duyduğu büyüklükteki örnekleme ulaşınca kadar en kolay şekilde deneklerden veri toplamaya çalışır. Diğer örnekleme yöntemlerine nazaran kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi, daha hızlı, kolay ve maliyet açısından daha uygundur.⁴⁸ Örneklem hesaplanmasında; evrendeki eleman sayısı biliniyorsa uygulanan formül aşağıdaki gibidir:⁴⁹

$$n = \frac{Nt^2 p q}{d^2 (N-1) + t^2 p q}$$

Formülde kullanılan semboller;

N: Evrenin büyüklüğü (4985),

n: Örneklem büyüklüğü,

p: İncelenen olayın görülüş sıklığı (0,5),

q: İncelenen olayın görülmeyiş sıklığı (0,5),

⁴⁵ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022), 111-114.

⁴⁶ Ali Şimşek, "Araştırma Modelleri", *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, ed. Ali Şimşek (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2012), 92.

⁴⁷ Muş Alparslan Üniversitesi, "Muş Alparslan Üniversitesi Birimlere Göre Öğrenci Sayısı" (Erişim 05 Haziran 2024).

⁴⁸ Erdal Aksoy vd., "Bilimsel Araştırmalarda Evren, Örneklem, Varsayım ve Değişken", *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem, Teknik ve Etiğe Giriş*, ed. Özcan Güngör (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 152.

⁴⁹ Sevgi Yıldız, "Sosyal Bilimlerde Örnekleme Sorunu: Nicel ve Nitel Paradigmalarından Örneklem Kuramına Bütüncül Bir Bakış", *Kesit Akademi Dergisi* 11 (Aralık 2017), 433.

t: Belirli bir anlamlılık düzeyinde t tablosuna göre bulunan teorik değer (1,96),

d: Hata payı (0,05), anlamlarını ifade etmektedir.

Araştırmanın %95 güven aralığında ve 0,05 örnekleme hatası ile teorik t değeri 1.96'ya denk gelmektedir. Araştırma verileri denklemde yerine konulduğunda;

$$n = 4985 \times (1,96)^2 \times 0,5 \times 0,5 / (0,05)^2 \times (4985-1) + (1,96)^2 \times 0,5 \times 0,5$$

$$n = 4.787,594 / 13,4204$$

n = 356,740038 sonucuna ulaşılmaktadır.

Hesaplamalar sonucuna göre %95 olasılık ve %5 hata oranı ile 4985 kişilik evreni temsil edebilecek örneklem sayısının en az 356 olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada örnekleme 423 üniversite öğrencisi dahil edilmiştir. Araştırmanın örnekleme ilişkin demografik özellikler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Üniversite Öğrencilerinin Demografik Özellikleri

Değişken	Kategori	N	%
Cinsiyet	Kadın	303	71,6
	Erkek	120	28,4
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	95	22,5
	2. Sınıf	136	32,2
	3. Sınıf	102	24,1
	4. Sınıf	90	21,3
Fakülte Türü	Eğitim Fakültesi	116	27,4
	İslami İlimler Fakültesi	132	31,2
	Spor Bilimleri Fakültesi	68	16,1
	Fen-Edebiyat Fakültesi	107	25,3
Toplam		423	100

Tablo 1 ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde cinsiyete göre üniversite öğrencilerinin %71,6'sı (N=303) kadın, %28,4'ü (N=120) erkektir. Sınıf düzeyine göre üniversite öğrencilerinin %22,5'i (N=95) 1. sınıf, %32,2'si (N=136) 2. sınıf, %24,1'i (N=102) 3.sınıf ve %21,3'ü (N=90) 4. sınıf öğrencisidir. Fakülte türüne göre ise üniversite öğrencilerinin %27,4'ü (N=116) Eğitim, %31,2'si (N=132) İslami İlimler, %16,1'i (N=68) Spor Bilimleri ve %25,3'ü (N=107) Fen-Edebiyat Fakültesinde öğrenim görenlerden oluşmaktadır.

1.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" ve Tekin tarafından geliştirilen "Ahlak Okuryazarlığı Ölçeği"-gerekli izinler alınarak- kullanılmıştır. Aşağıda araştırmada kullanılan veri toplama araçlarıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formunda üniversite öğrencilerinin; cinsiyet, sınıf düzeyi ve fakülte türü bilgileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Ahlak Okuryazarlığı Ölçeği: Araştırmada Tekin tarafından geliştirilen “Ahlak Okuryazarlığı Ölçeği” kullanılmıştır.⁵⁰ Söz konusu bu ölçek bireylerin ahlak okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik “Ahlaki Muhakeme” (4 madde), “Ahlaki Farkındalık” (5 madde), “Ahlaki İmgelem” (5 madde), “Ahlaki Duyarlılık” (3 madde) ve “Ahlaki Kararlılık” (3 madde) olmak üzere beş alt boyuttan ve 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte tersten kodlanan herhangi bir madde bulunmamaktadır. Ölçek beşli likert tipinde hazırlanmış olup yer alan ifadeler ve puan sınırları şu şekildedir: “(1) Bana Hiç Uygun Değil: 1.00-1.80; (2) Bana Uygun Değil: 1.81-2.60; (3) Bana Biraz Uygun: 2.61-3.40; (4) Bana Oldukça Uygun: 3.41-4.20; (5) Bana Tamamen Uygun: 4.21-5.00.” Tekin tarafından ölçeğin Kaiser-Mayer Olkin (KMO) katsayısı değeri .90, Bartlett testi değeri ise 3083,97 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin güvenilirlik analizinde Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı kullanılmıştır. Yine Tekin tarafından ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı “Ahlaki Muhakeme” alt boyutu için .79, “Ahlaki Farkındalık” alt boyutu için .75, “Ahlaki İmgelem” alt boyutu için .66, “Ahlaki Duyarlılık” alt boyutu için .62, “Ahlaki Kararlılık” alt boyutu için .50 ve ölçeğin tamamı için .86 olarak belirlenmiştir.⁵¹ Bu çalışma için ölçeğin KMO değeri .95 ve Bartlett testi değeri 5417,22 olarak belirlenmiştir. Bu araştırmada tespit edilen Cronbach Alpha katsayı değerleri; “Ahlaki Muhakeme” alt boyutu için .87, “Ahlaki Farkındalık” alt boyutu için .86, “Ahlaki İmgelem” alt boyutu için .88, “Ahlaki Duyarlılık” alt boyutu için .86, “Ahlaki Kararlılık” alt boyutu için .62 ve ölçeğin tamamı için .94’dır. Bu değerler oldukça yüksek düzeyde olduğu ifade edilebilir.

1.4. Verilerin Toplanması

Çalışma süreci başında, Muş Alparslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan 10.05.2024 tarihli ve 141173 sayılı etik komisyon onayı alınmıştır. Araştırmada eksik cevaplandırmanın önüne geçmek için “Kişisel Bilgi Formu” ve “Ahlak Okuryazarlığı Ölçeği” Google Form üzerinden çevrim içi hale getirilmiştir. Üniversite öğrencilerine WhatsApp uygulamasından çevrim içi anketin kısa linki (<https://forms.gle/VU86NG2jnn3Ku6w29>) paylaşarak gönüllü katılımcılar tarafından doldurulması sağlanmıştır. Yine öğrencilerin ankete kolay bir şekilde erişebilmelerini sağlamak amacıyla çevrim içi ankete ait kısa linkin QR kodu oluşturulup üniversitedeki etkinlik duyuru panolarına asılmıştır. Google Form üzerinden katılımcılara çalışma konusunda bilgi verilmiş ve verilerin gizlilik esasına uygun olarak toplanacağı, sadece bilimsel amaçlarla kullanılacağı açıklanmıştır. Ayrıca katılımcılara, samimi ve gerçek görüşlerini bildirmelerinin araştırma için oldukça önemli olduğuna değinilmiştir.

1.5. Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS 22 istatistik paket programı vasıtasıyla çözümlenmiştir. İstatistikler yapılmadan önce elde edilen veri setine hangi testlerin uygulanacağını belirlemek amacıyla verilerin normal dağılım gösterip göstermedikleri incelenmiştir. Dağılımın normalliği, skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerlerine bakılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 2’de ölçeğin alt boyutlarının ve toplamının normallik test sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 2. Normallik Test Sonuçları

	Skewness	Kurtosis
--	----------	----------

⁵⁰ Tekin, “Ahlak Okuryazarlığı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”.

⁵¹ Tekin, “Ahlak Okuryazarlığı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, 54-63.

Alt Boyut	N	X	Ss	İstatistik	Std. Er.	İstatistik	Std.Er.
Ahlaki Muhakeme	423	3,94	,777	-,733	,119	,445	,237
Ahlaki Farkındalık	423	3,77	,794	-,638	,119	,731	,237
Ahlaki İmgelem	423	3,89	,771	-,683	,119	,815	,237
Ahlaki Duyarlılık	423	3,92	,761	-,661	,119	,817	,237
Ahlaki Kararlılık	423	3,53	,849	-,140	,119	-,365	,237
Ölçeğin Toplamı	423	3,82	,671	-,692	,119	1,219	,237

Tablo 2 ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, ölçekten elde edilen verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerine göre ölçeğin alt boyutlarının ve toplamının normal dağılım gösterdiği görülmektedir. Ölçümlerden elde edilen çarpıklık ve basıklık değerlerinin +2 ile -2 arasında olması normal dağılım için yeterli görülmektedir.⁵² Ölçümlerin normal dağılımı sağlandığından araştırmada parametrik testler kullanılmıştır. Çıkarımsal analizleri yapmak amacıyla iki kategorili bağımsız değişkenler için “bağımsız gruplar t-testi (Independent Samples T-Testi)”, üç veya daha fazla kategorili bağımsız değişkenler içinde “tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA)” kullanılmaktadır.⁵³ ANOVA testi sonucunda gruplar arası farkın belirlenmesi amacıyla varyansların eşit olduğu durumda LSD, Bonferroni, Tukey, Scheffe, Hochberg’s GT2, Gabriel gibi post-hoc testleri; varyansların eşit olmadığı durumlarda ise Games-Howell, Tamhane’s T2, Dunnet’s C, Dunnet’s T3 gibi post-hoc testleri kullanılmaktadır.⁵⁴ Bu bağlamda çalışmada cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmayı tespit edebilmek için “bağımsız gruplar t-testi”, sınıf düzeyi ve fakülte türü değişkenleri açısından farklılaşmayı tespit edebilmek için ise “tek yönlü varyans analizi (ANOVA)” yapılmıştır. ANOVA testi sonucunda anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyansların eşit örneklemin eşit olmadığı durumlarda Bonferroni testi, varyansların ve örneklemin eşit olmadığı durumlarda ise Tamhane’s T2 testi yapılmıştır. Ayrıca verilerin değerlendirilmesi esnasında aritmetik ortalama, frekans, standart sapma gibi analizlere de yer verilmiştir. Testlerin tamamında istatistiksel önem düzeyi 0,05 olarak alınmıştır.

2. Bulgular

Bu bölümde, araştırmada ölçme araçları vasıtasıyla toplanan verilerin analizi sonucu elde edilen bulgular yer almaktadır.

2.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın “Üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeyleri nedir?” alt problemini yanıtlamak amacıyla analizler yapılmıştır. Bu doğrultuda üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlığı düzeylerine ilişkin betimsel istatistik analiz sonuçları Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Üniversite Öğrencilerinin Ahlak Okuryazarlık Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistik Analiz Sonuçları

Alt Boyutlar	N	X	Ss	Min.	Max.
--------------	---	---	----	------	------

⁵² Darren George - Paul Mallery, *IBM SPSS Statistics 26 Step by Step A Simple Guide and Reference* (New York: Routledge, 2020), 114.

⁵³ Özcan Güngör vd., “SPSS’de İstatistiğe Giriş”, *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem, Teknik ve Etiğe Giriş*, ed. Özcan Güngör (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 48-49.

⁵⁴ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2021), 49; Murat Kayrı, “Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19/1 (2009), 56.

Ahlaki Muhakeme	423	3,94	,777	1,00	5,00
Ahlaki Farkındalık	423	3,77	,794	1,00	5,00
Ahlaki İmgelem	423	3,89	,771	1,00	5,00
Ahlaki Duyarlılık	423	3,92	,761	1,00	5,00
Ahlaki Kararlılık	423	3,53	,849	1,00	5,00
Ölçeğin Toplamı	423	3,82	,671	1,00	5,00

Tablo 3 ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık toplam puan ortalamalarının ($X=3,82$) olduğu görülmektedir. Ölçeğin alt boyutlarının ortalama puanlarının; “ahlaki muhakeme” ($X=3,94$), “ahlaki duyarlılık” ($X=3,92$), “ahlaki imgelem” ($X=3,89$), “ahlaki farkındalık” ($X=3,77$) ve “ahlaki kararlılık” ($X=3,53$) şeklinde sıralandığı görülmektedir. Ölçeğin genelinde üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin yükseğe yakın olduğu söylenilebilir.

2.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın “Üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeyleri cinsiyet değişkenine bağlı olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemini yanıtlamak amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Üniversite Öğrencilerinin Ahlak Okuryazarlık Düzeylerinin Cinsiyete Göre T-Testi Analiz Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	X	Ss	T	p
Ahlaki Muhakeme	Kadın	303	4,07	,650	4,76	,000
	Erkek	120	3,61	,961		
Ahlaki Farkındalık	Kadın	303	3,87	,713	3,75	,000
	Erkek	120	3,52	,925		
Ahlaki İmgelem	Kadın	303	4,01	,665	4,53	,000
	Erkek	120	3,59	,927		
Ahlaki Duyarlılık	Kadın	303	4,04	,630	4,43	,000
	Erkek	120	3,62	,959		
Ahlaki Kararlılık	Kadın	303	3,62	,780	3,45	,001
	Erkek	120	3,28	,962		
Ölçeğin Toplamı	Kadın	303	3,93	,537	4,69	,000
	Erkek	120	3,53	,865		

* $p>0,05$ - Tabloda anlamlı farklılaşmanın olduğu boyutlarda p değeri bold yazılmıştır.

Tablo 4 ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre ölçeğin “ahlaki muhakeme”, “ahlaki farkındalık”, “ahlaki imgelem”, “ahlaki duyarlılık”, “ahlaki kararlılık” alt boyutlarında ve ölçeğin toplamında kadın öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Ayrıca ölçeğin alt boyutlarının tamamında ve ölçeğin toplamında değişken kategorilerinin aritmetik ortalamaları incelendiğinde, en yüksek aritmetik ortalama puanının kadın öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kadın öğrencilerin ahlak okuryazarlık düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu söylenilebilir.

2.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın “Üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeyleri sınıf düzeyi değişkenine bağlı olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemini yanıtlamak amacıyla ANOVA testi yapılmıştır. Bulgular Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Üniversite Öğrencilerinin Ahlak Okuryazarlık Düzeylerinin Sınıf Düzeyine Göre ANOVA Testi Analiz Sonuçları

Alt Boyutlar	Sınıf Düzeyi	N	X	Ss	F	P	Post-Hoc
Ahlaki Muhakeme	1. Sınıf (a)	95	4,03	,747	,972	,406	-
	2. Sınıf (b)	136	3,97	,679			
	3. Sınıf (c)	102	3,86	,844			
	4. Sınıf (d)	90	3,94	,864			
Ahlaki Farkındalık	1. Sınıf (a)	95	3,88	,805	1,09	,351	-
	2. Sınıf (b)	136	3,79	,714			
	3. Sınıf (c)	102	3,72	,820			
	4. Sınıf (d)	90	3,68	,864			
Ahlaki İmgelem	1. Sınıf (a)	95	4,02	,691	2,23	,084	-
	2. Sınıf (b)	136	3,93	,653			
	3. Sınıf (c)	102	3,83	,834			
	4. Sınıf (d)	90	3,75	,915			
Ahlaki Duyarlılık	1. Sınıf (a)	95	4,12	,650	3,19	,023	a>d
	2. Sınıf (b)	136	3,87	,672			
	3. Sınıf (c)	102	3,91	,812			
	4. Sınıf (d)	90	3,80	,898			
Ahlaki Kararlılık	1. Sınıf (a)	95	3,84	,791	8,07	,000	a>b, a>d
	2. Sınıf (b)	136	3,37	,782			
	3. Sınıf (c)	102	3,61	,862			
	4. Sınıf (d)	90	3,34	,892			
Ölçeğin Toplamı	1. Sınıf (a)	95	3,98	,605	2,67	,047	a>d
	2. Sınıf (b)	136	3,81	,569			
	3. Sınıf (c)	102	3,79	,719			
	4. Sınıf (d)	90	3,71	,793			

* p>0,05- Tabloda anlamlı farklılaşmanın olduğu boyutlarda p değeri bold yazılmıştır.

Tablo 5 ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin sınıf düzeyi değişkenine göre ölçeğin “ahlaki muhakeme”, “ahlaki farkındalık” ve “ahlaki imgelem” alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05). Ancak ölçeğin “ahlaki duyarlılık”, “ahlaki kararlılık” alt boyutlarında ve ölçeğin toplamında istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (p<0,05). Yapılan ANOVA testi sonucunda oluşan anlamlı farklılığın hangi sınıf düzeyleri arasında olduğunu belirlemeye yönelik post-hoc analizi yapılmıştır. Varyanslar eşit olduğu için post-hoc testlerinden Bonferroni testi kullanılmıştır. Bonferroni testi sonucunda sınıf düzeyine göre öğrencilerin ahlak okuryazarlık düzeyleri “ahlaki duyarlılık” alt boyutunda ve ölçeğin toplamında 1. sınıf öğrencileri ile 4. sınıf öğrencileri arasında 1. sınıf öğrencileri lehine; “ahlaki kararlılık” alt boyutunda da 1. sınıf öğrencileri ile 2.sınıf öğrencileri

arasında 1. sınıf öğrencileri lehine ve 1. sınıf öğrencileri ile 4. sınıf öğrencileri arasında 1. sınıf öğrencileri lehine olduğu görülmektedir. Ayrıca ölçeğin alt boyutlarının tamamında ve ölçeğin toplamında değişken kategorilerinin aritmetik ortalamaları incelendiğinde, en yüksek aritmetik ortalama puanının 1. sınıf öğrencilerine ait olduğu görülmektedir. Dolayısıyla 1. sınıf öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin diğer sınıf düzeylerindeki öğrencilere göre daha yüksek olduğu söylenilebilir.

2.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın “Üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeyleri fakülte türü değişkenine bağlı olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemini yanıtlamak amacıyla ANOVA testi yapılmıştır. Bulgular Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Üniversite Öğrencilerinin Ahlak Okuryazarlık Düzeylerinin Fakülte Türüne Göre ANOVA Testi Analiz Sonuçları

Alt Boyutlar	Fakülte Türü	N	X	Ss	F	P	Post-Hoc
Ahlaki Muhakeme	Eğitim Fakültesi (a)	116	3,90	,664	14,1	0,00	a>c, b>c, d>c
	İslami İlimler Fakültesi (b)	132	4,13	,699			
	Spor Bilimleri Fakültesi (c)	68	3,44	1,01			
	Fen-Edebiyat Fakültesi (d)	107	4,06	,674			
Ahlaki Farkındalık	Eğitim Fakültesi (a)	116	3,78	,566	10,5	0,00	a>c, b>c, d>c
	İslami İlimler Fakültesi (b)	132	3,93	,715			
	Spor Bilimleri Fakültesi (c)	68	3,31	1,03			
	Fen-Edebiyat Fakültesi (d)	107	3,85	,794			
Ahlaki İmgelem	Eğitim Fakültesi (a)	116	3,82	,579	16,4	0,00	a<b, a>c, a<d, b>c, d>c
	İslami İlimler Fakültesi (b)	132	4,04	,740			
	Spor Bilimleri Fakültesi (c)	68	3,38	1,01			
	Fen-Edebiyat Fakültesi (d)	107	4,10	,654			
Ahlaki Duyarlılık	Eğitim Fakültesi (a)	116	3,83	,630	18,4	0,00	a<b, a>c, a<d, b>c, d>c
	İslami İlimler Fakültesi (b)	132	4,13	,643			
	Spor Bilimleri Fakültesi (c)	68	3,40	1,03			
	Fen-Edebiyat Fakültesi (d)	107	4,09	,644			
Ahlaki Kararlılık	Eğitim Fakültesi (a)	116	3,28	,735	14,8	0,00	a<b, a<d, b>c, d>c
	İslami İlimler Fakültesi (b)	132	3,83	,758			
	Spor Bilimleri Fakültesi (c)	68	3,18	,983			
	Fen-Edebiyat Fakültesi (d)	107	3,66	,827			
Ölçeğin Toplamı	Eğitim Fakültesi (a)	116	3,75	,475	19,2	0,00	a<b, a>c, a<d, b>c, d>c
	İslami İlimler Fakültesi (b)	132	4,01	,589			
	Spor Bilimleri Fakültesi (c)	68	3,35	,949			
	Fen-Edebiyat Fakültesi (d)	107	3,96	,575			

* p>0,05- Tabloda anlamlı farklılaşmanın olduğu boyutlarda p değeri bold yazılmıştır.

Tablo 6 ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin fakülte türü değişkenine göre ölçeğin “ahlaki muhakeme”, “ahlaki farkındalık”, “ahlaki imgelem”, “ahlaki duyarlılık”, “ahlaki kararlılık” alt boyutlarında ve ölçeğin toplamında istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (p<0,05). Yapılan ANOVA testi sonucunda oluşan

anamlı farklılığın hangi fakülte türü arasında olduğunu belirlemeye yönelik post-hoc analizi yapılmıştır. Varyanslar eşit olmadığı için post-hoc testlerinden Tamhane's T2 testi kullanılmıştır. Tamhane's T2 testi sonucunda fakülte türüne göre öğrencilerin ahlak okuryazarlık düzeyleri ölçeğin "ahlaki muhakeme" ve "ahlaki farkındalık" alt boyutlarında Eğitim Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında Eğitim Fakültesi öğrencileri lehine, İslami İlimler Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında İslami İlimler Fakültesi öğrencileri lehine, Fen-Edebiyat Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri lehine; "ahlaki imgelem", "ahlaki duyarlılık" alt boyutlarında ve ölçeğin toplamında İslami İlimler Fakültesi ile Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında İslami İlimler Fakültesi öğrencileri lehine, Eğitim Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında Eğitim Fakültesi öğrencileri lehine, Fen-Edebiyat Fakültesi ile Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri lehine, İslami İlimler Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında İslami İlimler Fakültesi öğrencileri lehine, Fen-Edebiyat Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri lehine; "ahlaki kararlılık" alt boyutunda ise İslami İlimler Fakültesi ile Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında İslami İlimler Fakültesi öğrencileri lehine, Fen-Edebiyat Fakültesi ile Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri lehine, İslami İlimler Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında İslami İlimler Fakültesi öğrencileri lehine, Fen-Edebiyat Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri lehine, Fen-Edebiyat Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri lehine, Fen-Edebiyat Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri lehine olduğu görülmektedir. Ayrıca ölçeğin alt boyutlarının tamamında ve ölçeğin toplamında değişken kategorilerinin aritmetik ortalamaları incelendiğinde, en yüksek aritmetik ortalama puanının İslami İlimler Fakültesi öğrencilerine ait olduğu görülmektedir. Dolayısıyla İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin diğer fakültelerin öğrencilerine göre daha yüksek olduğu söylenilebilir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim, İslami İlimler, Spor Bilimleri ve Fen-Edebiyat Fakültesinde öğrenimine devam eden 423 öğrenciye uygulanan "Ahlak Okuryazarlığı Ölçeği" ile elde edilen veriler yardımıyla ulaşılan sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Araştırmanın birinci alt problemine ilişkin elde edilen verilere bakıldığında; üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin ($X=3,82$) yüksek düzeye yakın olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin alt boyutlarının puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin "ahlaki muhakeme" boyutunda ($X=3,94$), "ahlaki duyarlılık" boyutunda ($X=3,92$), "ahlaki imgelem" boyutunda ($X=3,89$), "ahlaki farkındalık" boyutunda ($X=3,77$) ve "ahlaki kararlılık" boyutunda ($X=3,53$) olduğu tespit edilmiştir. İlgili literatür çerçevesinde, Usluoğlu ve Elkatmış'ın "Examining the Relationship Between Moral Literacy and Art Literacy of University Students" isimli çalışmasında da üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin ($X=71,47$) yüksek düzeye yakın olduğu tespit edilmiştir. Bu da beşli puan türünde 3,57'ye denk gelmektedir. Bu sonuçlar da çalışma bulgularını destekler niteliktedir. Yine Usluoğlu ve Elkatmış tarafından yapılan çalışmada, ölçeğin alt boyutlarının puan ortalamalarının; "ahlaki imgelem" ($X=19,54$), "ahlaki farkındalık" ($X=16,35$), "ahlaki muhakeme" ($X=15,57$), "ahlaki duyarlılık" ($X=11,45$) ve "ahlaki kararlılık" ($X=9,54$) şeklinde sıralandığı görülmektedir.⁵⁵ Bu da çalışma bulgularını kısmen destekler niteliktedir. Bildirici'nin "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin

⁵⁵ Usluoğlu - Elkatmış, "Examining the Relationship Between Moral Literacy and Art Literacy of University Students", 463.

Ahlak Okuryazarlık Düzeyleri ve Ahlak Okuryazarlığa Yönelik Görüşleri” isimli çalışmasında, öğretmenlerin ahlak okuryazarlık düzeylerinin ($X=4,07$) yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yine Bildirici tarafından yapılan çalışmada, ölçeğin alt boyutlarının puan ortalamalarının; “ahlaki muhakeme” ($X=4,33$), “ahlaki duyarlılık” ($X=4,19$), “ahlaki imgelem” ($X=4,14$), “ahlaki farkındalık” ($X=4,08$) ve “ahlaki kararlılık” ($X=3,48$) şeklinde sıralandığı görülmektedir.⁵⁶ Bu da çalışma bulgularını destekler niteliktedir.

Araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin elde edilen verilere bakıldığında; üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet değişkeninde, ölçeğin alt boyutlarının tamamında ve ölçeğin toplamında kadın öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p<0,05$). Bu durum, cinsiyetlere yüklenen rollerden ve kültürel olarak yetiştirme tarzından kaynaklanabilir. İlgili literatür çerçevesinde Bildirici (2024) tarafından yapılan çalışmada, öğretmenlerin ahlak okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre ölçeğin toplamında ve ölçeğin “ahlaki imgelem”, “ahlaki kararlılık” alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmadığı, ancak ölçeğin “ahlaki muhakeme”, “ahlaki farkındalık” ve “ahlaki duyarlılık” alt boyutlarında kadın öğretmenlerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur.⁵⁷ Bu sonuçlar çalışma bulgularını kısmen destekler niteliktedir. Öte yandan çalışma bulgularından farklı olarak Usluoğlu ve Elkatmış tarafından yapılan çalışmada, üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre ölçeğin toplamında ve ölçeğin alt boyutlarının tamamında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.⁵⁸

Araştırmanın üçüncü alt problemine ilişkin elde edilen verilere bakıldığında; üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin sınıf düzeyi değişkeninde, ölçeğin “ahlaki muhakeme”, “ahlaki farkındalık” ve “ahlaki imgelem” alt boyutunda anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0,05$). Ölçeğin “ahlaki duyarlılık” ve “ahlaki kararlılık” alt boyutlarında ve ölçeğin toplamında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). Sınıf düzeyi değişkenine göre öğrencilerin ahlak okuryazarlık düzeylerinin, “ahlaki duyarlılık” alt boyutunda ve ölçeğin toplamında 1. sınıf öğrencileri ile 4. sınıf öğrencileri arasında 1. sınıf öğrencileri lehine; “ahlaki kararlılık” alt boyutunda da 1. sınıf öğrencileri ile 2.sınıf öğrencileri arasında 1. sınıf öğrencileri lehine ve 1. sınıf öğrencileri ile 4. sınıf öğrencileri arasında 1. sınıf öğrencileri lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, üniversite yıllarında farklı kültürlerden çeşitli ahlaki değerlere sahip kişilerle karşılaşan gençlerin sahip oldukları ahlaki değerleri zamanla sorgulamaları ya da değiştirmeleri ile açıklanabilir. Yine üniversite hayatının gençlere sunduğu özgürlük, bireyin sahip olduğu ahlaki değerlere olan hassasiyetinin azalmasına yol açarak ilerleyen zamanda ahlaki körelmeye sebep olabileceğini düşündürmektedir.

Araştırmanın dördüncü alt problemine ilişkin elde edilen verilere bakıldığında; üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin fakülte türü değişkeninde, ölçeğin toplamında ve alt boyutlarının tamamında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). Fakülte türü değişkenine göre öğrencilerin ahlak okuryazarlık düzeylerinin, ölçeğin “ahlaki muhakeme” ve “ahlaki farkındalık” alt boyutlarında Eğitim Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında Eğitim Fakültesi öğrencileri lehine, İslami İlimler Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında İslami İlimler Fakültesi öğrencileri lehine, Fen-Edebiyat Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri lehine; “ahlaki imgelem”, “ahlaki duyarlılık” alt boyutlarında ve ölçeğin toplamında İslami İlimler Fakültesi ile Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında İslami İlimler Fakültesi

⁵⁶ Bildirici, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Ahlak Okuryazarlık Düzeyleri ve Ahlak Okuryazarlığa Yönelik Görüşleri*, 90.

⁵⁷ Bildirici, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Ahlak Okuryazarlık Düzeyleri ve Ahlak Okuryazarlığa Yönelik Görüşleri*, 92.

⁵⁸ Usluoğlu - Elkatmış, “Examining the Relationship Between Moral Literacy and Art Literacy of University Students”, 364.

öğrencileri lehine, Eğitim Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında Eğitim Fakültesi öğrencileri lehine, Fen-Edebiyat Fakültesi ile Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri lehine, İslami İlimler Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında İslami İlimler Fakültesi öğrencileri lehine, Fen-Edebiyat Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri lehine; “ahlaki kararlılık” alt boyutunda ise İslami İlimler Fakültesi ile Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında İslami İlimler Fakültesi öğrencileri lehine, Fen-Edebiyat Fakültesi ile Eğitim Fakültesi öğrencileri arasında Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri lehine, İslami İlimler Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında İslami İlimler Fakültesi öğrencileri lehine, Fen-Edebiyat Fakültesi ile Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri arasında Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, fakültelerin sunduğu eğitim içeriklerinden kaynaklanıyor olabilir. Yine din ile ahlak kavramının kaynağının bir olduğu ve bu iki kavramın birbiriyle ilişkili olduğu dikkate alınacak olunursa yüksek din öğretiminin yapıldığı İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin ahlak okuryazarlık düzeylerinin diğer fakülte öğrencilerine göre anlamlı farklılaşabileceği anlaşılabilir. Ayrıca İslami İlimler Fakültesi müfredatında yer alan derslerin de öğrencilerin ahlak okuryazarlık düzeylerine katkı sağladığı şeklinde yorumlanabilir. İlgili literatür çerçevesinde Usluoğlu ve Elkatmış tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin ahlak okuryazarlık düzeylerinin fakülte türü değişkenine göre ölçeğin “ahlaki muhakeme”, “ahlaki farkındalık” ve “ahlaki duyarlılık” alt boyutlarında anlamlı bir farklılık görülmemiş, ancak ölçeğin “ahlaki imgelem”, “ahlaki kararlılık” alt boyutlarında ve ölçeğin toplamında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu da çalışma bulgularını kısmen destekler niteliktedir. Öte yandan bu çalışmanın bulgularından farklı olarak Usluoğlu ve Elkatmış tarafından yapılan çalışmada, ölçeğin “ahlaki imgelem” boyutunda Güzel Sanatlar Fakültesi ile Mühendislik Fakültesi arasında Güzel Sanatlar Fakültesi lehine, “ahlaki kararlılık” alt boyutlarında Eğitim Fakültesi ile Fen-Edebiyat Fakültesi arasında Eğitim Fakültesi lehine ve ölçeğin toplamında Mühendislik Fakültesi ile İslami İlimler Fakültesi arasında Mühendislik Fakültesi lehine anlamlı bir farklılık görülmüştür.⁵⁹

Araştırma sonucunda ulaşılan sonuçlar çerçevesinde şu öneriler getirilebilir:

- Bu çalışma, yalnızca Muş Alparslan Üniversitesi kapsamında yapılmıştır. Üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlığı düzeylerini tespit etmek amacıyla farklı üniversitelerde de benzer çalışmalar yapılabilir,
- Üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlık becerisi kazanmalarına katkı sağlama amacıyla müstakil bir ders ve seçmeli dersler müfredata eklenebilir,
- Üniversite öğrencilerine ahlak okuryazarlığı becerisinin kazandırılmasını amaçlayan çeşitli sosyal etkinlikler yapılabilir,
- Üniversite öğrencilerinin ahlak okuryazarlığı becerisini kazanmalarına katkı sağlayacak toplum hizmeti çalışmaları planlanabilir.

Kaynakça

Aksoy, Erdal vd. “Bilimsel Araştırmalarda Evren, Örneklem, Varsayım ve Değişken”. *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem, Teknik ve Etiğe Giriş*. ed. Özcan Güngör. 137-167. Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.

⁵⁹ Usluoğlu - Elkatmış, “Examining the Relationship Between Moral Literacy and Art Literacy of University Students”, 465-466.

- Aydın, Yusuf. "Ortaöğretim Öğrencilerinin Yaşadıkları Problemlerle Başa Çıkmalarında Manevi ve Dini Destek Referanslarının Tespiti Üzerine Nitel Bir Çalışma: Muş Örneği". *Turkish Studies - Religion* 18/3 (2023), 159-172. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.64485>
- Bajovic, Mirjana - Elliott, Anne. "The Intersection of Critical Literacy and Moral Literacy: Implications for Practice". *Critical Literacy: Theories and Practices* 5/1 (2011), 27-37.
- Bayyığıt, Mehmet. *Üniversite Gençliğinin Dini İnanç Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Doktora Tezi, 1989.
- Beyhan, Abdullah. *Genç Yetişkin Erkeklerin Cinsellik Algıları ve Sağlıklı Cinsellik Eğitiminin Bilgi ve Davranışlara Etkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022.
- Bildirici, Fatma. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Ahlak Okuryazarlık Düzeyleri ve Ahlak Okuryazarlığa Yönelik Görüşleri*. Muş: Muş Alparslan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Bilecik, Sümeyra. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Din Okuryazarlık Becerisine Etkisi (Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Doktora Tezi, 2015.
- Bilecik, Sümeyra. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Müfredatının Din Okuryazarlığı Açısından İncelenmesi". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 16/1 (Haziran 2016), 35-58. <http://marife.org/en/download/article-file/494105>
- Bilecik, Sümeyra. *Örgün Din Öğretimi ve Din Okuryazarlığı Becerisi*. Konya: Yediveren Kitap, 2018.
- Bilmez, Ayhan - Karasu, Hamdullah. "Dezavantajlı Çocuklara ve Gençlere Yönelik Hizmetlerin Değerlendirilmesi (Muş İli Örneği)". *ÜNİDAP Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı "Sosyal Kalkınma"*. ed. Abdüllatif Tüzer - Atik Aslan. 2/13-24. Erzurum: MEGA Yayınları, 2016.
- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 29. Basım, 2021.
- Dekker, Jeroen J. H. "Moral Literacy: the Pleasure of Learning How to Become Decent Adults and Good Parents in the Dutch Republic in the Seventeenth Century". *Paedagogica Historica: International Journal of the History of Education* 44/1-2 (2008), 137-151. <https://doi.org/10.1080/00309230701865520>
- Ebeoğlu, Melisa - Karacan, Eda. "Cinsellikle İlgili Konularda İletişim ile Evlilik Öncesi Cinselliğe Yönelik Tutum: Üniversite Sınıf Düzeyinin ve Cinsiyetin Rolü". *Ege Eğitim Dergisi* 20/1 (2019), 1-19. <https://doi.org/10.12984/egeefd.442010>
- Ersoy, Feride. "Eğitimde Ahlak Okuryazarlığı". *Eğitimde Okuryazarlık Becerileri-III*. ed. Erol Koçoğlu. 213-233. Ankara: Pegem Akademi, 2021.
- George, Darren - Mallery, Paul. *IBM SPSS Statistics 26 Step by Step A Simple Guide and Reference*. New York: Routledge, 16. Basım, 2020.
- Gündüz, Muhammed Muhdi. "Gelişim Özellikleri Doğrultusunda Gençliğin Din Eğitimi". *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 12/4 (Aralık 2020), 1092-1117. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.737971>
- Gündüz, Turgay. "Gençlik Dönemi Din Eğitimi". *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü. 103-142. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 8. Basım, 2021.
- Gündüz, Turgay. "İslam'ın 'Eğitim' Anlayışı Çerçevesinde Gençlik Dönemi Din ve Ahlak Eğitimine

- Yeni Bir Bakış". *Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II*. ed. Hayati Hökelekli. 45-62. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2003.
- Güngör, Özcan vd. "SPSS' de İstatistiğe Giriş". *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem, Teknik ve Etiğe Giriş*. ed. Özcan Güngör. 239-274. Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.
- Hökelekli, Hayati. *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları, 2. Basım, 2016.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 10. Basım, 2013.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 37. Basım, 2022.
- Karasu, Teceli. "Üniversite Gençliğinin Din Eğitiminden Beklentileri". *Gençlik ve Din*. ed. Banu Gürer. 117-141. İstanbul: Kriter Yayınevi, 2022.
- Kayri, Murat. "Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19/1 (2009), 51-64. https://www.researchgate.net/publication/286282915_Arastirmalarda_gruplar_arasi_farkin_belirlenmesine_yonelik_coklu_karsilastirma_post-hoc_teknikleri
- Köylü, Mustafa. *Küresel Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2. Basım, 2013.
- Kulaksızoğlu, Adnan. "Gençlik Çağı ve Ülkemizde Gençlik Sorunları". *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 2 (1990), 133-144. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaeabd/issue/351/1936>
- Muş Alparslan Üniversitesi. "Muş Alparslan Üniversitesi Birimlere Göre Öğrenci Sayısı". Erişim 05 Haziran 2024. https://obs.alparslan.edu.tr/oibs/public_stats/index.aspx#
- Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. "Türkiye' de Genel Nüfusta Tütün Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması 2018". Erişim 05 Temmuz 2024. <https://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/Duyurular/T%C3%9CRK%C4%B0YE%E2%80%99DE%20GENEL%20N%C3%9CFUSTA%20T%C3%9CT%C3%9CN%20ALKOL%20VE%20MADDE%20KULLANIMINA%20Y%C3%96NEL%C4%B0K%20TUTUM%20VE%20DAVRANI%C5%9E%20ARA%C5%9ETIRMASI.pdf>
- Öncel, Eyyup Serkan. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının Eleştirel Düşünme Becerileri Açısından İncelenmesi". *OPUS International Journal of Society Researches* 11/18 (Haziran 2019), 2797-2829. <https://doi.org/10.26466/opus.572254>
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 17. Basım, 2019.
- Selçuk, Ziya. *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 8. Basım, 2001.
- Senemoğlu, Nuray. *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık, 27. Basım, 2020.
- Şimşek, Ali. "Araştırma Modelleri". *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. ed. Ali Şimşek. 80-108. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2012.
- Tekin, İshak. "Ahlak Okuryazarlığı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 22/1 (Haziran 2022), 43-66. <https://doi.org/10.33420/marife.1104203>
- Temel, Z. Fulya - Aksoy, Ayşe B. *Ergen ve Gelişimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.

- Tuana, Nancy. "Conceptualizing Moral Literacy". *Journal of Educational Administration* 45/4 (2007), 364-378. <https://doi.org/10.1108/09578230710762409>
- Turan, İbrahim. "Gençlik Döneminde Görülen Ahlaki Sorunlar Karşısında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeri". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (Aralık 2013), 271-293. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniilah/issue/2757/36798>
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. "İstatistiklerle Gençlik, 2023". Erişim 23 Haziran 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2023-53677>
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. "Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre İntiharlar, 2002-2023". Erişim 05 Temmuz 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=%C4%B0NT%C4%B0HAR>
- Usluoğlu, Büşra - Elkatmış, Metin. "Examining the Relationship Between Moral Literacy and Art Literacy of University Students". *Journal of Interdisciplinary Educational Research* 7/16 (31 Aralık 2023), 458-477. <https://doi.org/10.57135/jier.1368029>
- Walker, Allan vd. "Leadership and Moral Literacy in Intercultural Schools". ed. Paul Begley. *Journal of Educational Administration* 45/4 (2007), 379-397. <https://doi.org/10.1108/09578230710762418>
- Yıldız, Sevgi. "Sosyal Bilimlerde Örnekleme Sorunu: Nicel ve Nitel Paradigmalardan Örnekleme Kuramına Bütüncül Bir Bakış". *Kesit Akademi Dergisi* 11 (Aralık 2017), 421-442. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kesitakademi/issue/59833/864534>
- Yılmaz, Gürkan vd. "Üniversite Öğrencilerinin Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanma Durumları". *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2/2 (2020), 73-80. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nohusosbil/issue/59391/734094>
- Yörükoğlu, Atalay. *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, 1986.